

Микола Матвєєв як зоолог і краєзнавець Поділля

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Mykola Matveev, a zoologist and local historian of Podillia. — An essay about one of the most prominent researchers of the fauna of Podillia, organiser of a number of nature protection areas and many regional and national conferences in Podillia. In the field of theriology, the researcher has been most notable for studying the winter population of bats in artificial and natural shelters of Podillia, studying a number of notable species that he could study simultaneously with bird research, including the squirrel and beaver. The researcher carries out a huge amount of organisational work, managing the biology speciality at the university, and is very active in the creation and functioning of protected areas of the rank of national and regional parks, the development of an ecological network, and the analysis and description of valuable natural objects, including rare fauna and world heritage sites.

Біографічна довідка

Матвєєв Микола Дмитрович народився 16 грудня 1963 р. в м. Кіров-2 Калузької обл. Після закінчення школи в 1981 р. поступив на біологічний факультет Харківського університету, після якого три роки (1986–1989) викладав біологію у ЗОШ № 7 м. Кам'янець-Подільського. Із 1989 до 1994 рр. працював у Кам'янець-Подільській станції юннатів. У 1991–1995 рр. — аспірант (заочно) Інституту зоології НАН України, де 22.12.1998 захистив дисертацію «Птахи родини синицеві в умовах Поділля». З 1994 р. — у Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка (КПНУ).

Пройшов шлях від асистента до завідувача кафедри, у 2004–2018 рр. — декан природничо-економічного і природничого факультетів. У 2005 р. отримав звання доцента кафедри біології, географії, екології. У 1996–2005 роках за сумісництвом — зоолог НПП Подільські Товтри. Керівник науково-дослідного «Центру дослідження природи Поділля» КПНУ. Керівник студентського зоологічного гуртка «Parus» (з 1996 р.). Ініціатор створення зоологічної колекції та музею природи у КПНУ.

Рис. 1. Микола Матвєєв. Фото: М. Тарасенко, 15.03.2008.

Доробки в галузі теріології

Теріологічні дослідження пов'язані з п'ятьма аспектами — вивченням кажанів як об'єктів моніторингу в НПП, вивчення синантропної дендрофільної фауни як об'єкту уваги при роботі в парку, добір об'єктів для роботи зі студентами, вивчення історії досліджень, дослідження цінності природних територій та об'єктів. Все це робиться одночасно з дослідженнями птахів. Численні експедиції, екскурсії та походи в різні регіони Поділля, які проводилися передусім з метою дослідження птахів, дозволили зібрати матеріал і по іншим систематичним групам хребетних тварин.

Дослідження кажанів почалися 1999 р. з обстеження Гуменецьких штолень та печер Залучанська, Юдік та ін.¹, згодом почалися подібні дослідження у Іванковецьких і Новоушицьких штольнях. Протягом 2001–2016 опубліковано принаймні сім статей про фауну кажанів, переважно зимову [напр.: Тищенко *et al.* 2005; Дребет *et al.* 2010; Матвеев *et al.* 2010].

Зі спеціальних досліджень важливо згадати цикл праць про вивірку (*Sciurus vulgaris*) на Поділлі, особливості гніздобудування та використання нею різних територій, включно з антропогенними місцезнаходженнями і заповідними територіями НПП «Подільські Товтри» [Матвеев & Бучацька 2020; Матвеев & Дребет 2022]. Подібні дослідження проведено стосовно бобра європейського (*Castor fiber*) на р. Смотрич в межах м. Кам'янець-Подільського [Матвеев & Яцишина 2022].

Значний доробок зроблено по загальній характеристиці фауни регіону та його окремих частин, зокрема щодо підсумків вивчення ссавців Кам'янець-Подільського [Матвеев & Тищенко 2004], хребетних заказника «Панівецька дача», Бакотська затока, НПП «Подільські Товтри», РЛП «Мальованка», Мале Полісся та ін. Прикладом подібних досліджень є й аналіз біотичного різноманіття урочища «Сатанівська дача» — об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [Любінська *et al.* 2023] та участь у монографії «Раритети тваринного світу Поділля» [Мудрак *et al.* 2018].

Микола Дмитрович виступив одним із організаторів обох подільських теріологічних шкіл, що проходили на базі КПДПУ та НПП Подільські Товтри. Такими стали XIII Теріологічна школа-семинар, що мала назву «Раритетна теріофауна: статус, поширення, охорона» (Кам'янець-Подільський, 9–13 жовтня 2006 р.) та XXII Теріошкола під назвою «Здобування тварин на заповідних територіях» (НПП «Подільські Товтри», 5–9 жовтня 2015 р.). Ці заходи організовано спільно з його молодшими колегами — Ганною Зайцевою, Михайлом Дребетом, Мар'яном Тарасенком, за активної участі усіх колег факультету та науковців Парку. Опубліковано звіти про ці школи-семинари (*Праці Теріошколи*, 2008, том 9; *Theriologia Ukrainica*, 2018, том 16).

---

¹ Активну участь у цих дослідженнях брали студенти гуртка «Parus», майбутні відомі дослідники Михайло Дребет, Аня Зайцева, Роман Рабчевський, Юлія Сидорчук, Мар'ян Тарасенко та ін.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Головним напрямом наукової діяльності дослідника є орнітологія: птахам бути присвячені і дипломна робота, і дисертація, і низка подальших досліджень стосовно орнітофауни Поділля. Микола Матвєєв — член Західноукраїнського орнітологічного товариства (у 2014–2023 рр. — його президент), член (і заступник голови) НГО «Товариство подільських природодослідників та природолюбів». Ініціатор та один з організаторів Всеукраїнських студентських орнітологічних шкіл-семінарів та студентських орнітологічних конференцій, які з 2006 р. проводяться на території НПП «Подільські Товтри», НПП «Дністровський каньйон» та РЛП «Мальованка».

Член низки наукових рад, зокрема Науково-технічної ради при НПП Подільські Товтри (з 2005), Координаційної ради зі сприяння формуванню регіональної екомережі ... Хмельницької області (2005–2021), Басейнової ради Дністра (2018–2023), українсько-молдавської робочої групи з питання екосистем і біорізноманіття при Комісії зі сталого використання та охорони басейну річки Дністер Міндовкілля України (з 2018). У складів робочих груп брав участь в обґрунтуванні необхідності створення НПП «Хотинський», «Мале Полісся», «Верхній Буг» та Проєктів організації території низки ПЗТ.

Серед примітних подій стала й Перша Всеукраїнська конференція «Природничка музеологія», організована М. Матвєєвим та М. Тарасенком у вересні 2009 р. на базі природничого факультету КПНУ.

Автор понад 200 наукових, методичних і науково-популярних публікацій, серед яких шість монографій і два навчальних посібники. Профіль в Гугл-Академії: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=IRUZCvkAAAAJ>

За час досліджень виконав понад 50 наукових проєктів, у т.ч. низку держбюджетних та госпрозрахункових тем і грантів. Брав участь у заповіданні водно-болотних угідь міжнародного значення, постійно бере участь у підготовці Літописів природи НПП «Подільські Товтри» та НПП «Мале Полісся». Одним із напрямків пошуку є історія досліджень фауни Поділля, включно з долями зоологів, що працювали тут. Серед героїв розвідок — Густав Белке, Петро Бучинський, Василь Храневич, Каленик Геренчук, Михайло Воїнственський [напр., Матвєєв 2022].

Рис. 2. Микола Матвєєв з колегами на XIII Теріошколі в Бакоті (стоять: М. Матвєєв, А. Дулицький, І. Загороднюк; сидять: В. Тищенко, О. Шпак). Автор М. Тарасенко, 13.10.2006.

Микола Дмитрович має низку вагомих відзнак, серед яких — Премія імені Петра Бучинського в галузі природничих наук та екології (2002), почесна грамота МОН України (2003), знаком МОН України «Відмінник освіти України» (2008), грамотою Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області (2012).

Література

- Дребет, М., М. Матвеев, М. Тарасенко. 2010. Результати обліку кажанів Національного природного парку «Подільські Товтри», на зимівлі 2008 року. *Праці Теріологічної Школи*, **10**: 47–52. [CrossRef](#)
- Любінська, Л., М. Матвеев, М. Дребет, О. Оптасюк, М. Рагуліна. 2023. Біотичне різноманіття урочища «Сатанівська дача» — об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Україна). *Geo&Bio*, **23**: 107–130. [CrossRef](#)
- Матвеев, М. Д., В. М. Тищенко. 2004. Ссавці. В кн.: *Біорізноманіття Кам'яця-Подільського*. Ліга-Прес, Львів, 171–175.
- Матвеев, М. Д., М. В. Дребет, Ю. В. Сидорчук, М. О. Тарасенко. 2010. Зимова фауна кажанів Chiroptera Гуменецької штольні (НПП «Подільські Товтри»). *Подільський природничий вісник*. **1**: 124–149.
- Матвеев, М. Д., О. С. Бучацька. 2020. Особливості гніздобудування вивірки лісової (*Sciurus vulgaris*) в умовах Кам'яця-Подільського. *Theriologia Ukrainica*, **20**: 139–149. [CrossRef](#)
- Матвеев, М. 2022. Василь Храневич — дослідник фауни Поділля. *Novitates Theriologicae*, **14**: 349–351. [URL](#)
- Матвеев, М., М. Дребет. 2022. Вивірка лісова (*Sciurus vulgaris*) у природних та антропогенних біотопах Національного парку «Подільські Товтри». *Theriologia Ukrainica*, **24**: 120–130. <http://doi.org/10.15407/TU2411>
- Матвеев, М. Д., А. С. Яцишина. 2022. Просторовий розподіл і характеристика поселень бобра європейського *Castor fiber* в умовах антропогенного середовища (на прикладі м. Кам'яця-Подільського). *Подільські читання. Охорона довкілля ..., природнича освіта*. Кам'янець-Подільський, 74–75.
- Мудрак, О. В., О. А. Матвійчук, М. Д. Матвеев, [et al.]. 2018. *Раритети тваринного світу Поділля: стан, загрози, збереження*. За ред. О. В. Мудрака. ТОВ «Нілан-ЛТД», Вінниця, 1–564.
- Тищенко, В., М. Матвеев, Ю. Бовтунова. 2005. До фауни кажанів (Chiroptera) Хмельниччини. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **17**: 173–183.

Резюме

ЗАГОРОДНЮК, І. Микола Матвеев як зоолог і краєзнавець Поділля. — Нарис про одного з найпримітніших дослідників фауни Поділля, організатора низки природоохоронних територій та багатьох регіональних та всеукраїнських конференцій на Поділлі. В галузі теріології дослідник найбільш відзначився у вивченні зимового населення кажанів у штучних і природних підземеллях Поділля, у вивченні низки примітних видів, які міг вивчати одночасно із дослідженнями птахів, зокрема вивірки та бобра. Дослідник веде величезну організаційну роботу, керуючи біологічною спеціальністю в університеті, ведучи найактивнішу роботу у створенні й функціонуванні заповідних об'єктів рангу національних та регіональних парків, розвитку екомережі, аналізі й описі цінних об'єктів природи, включно з раритетною фауною та об'єктами світової спадщини.